

PROF. DR. M. MUHTAR KUTLU İLE SÖYLEŞİ: HALKBİLİMİN “MUHTAR HOCA”SI

An Interview with Prof. Dr. M. Muhtar KUTLU: The “Muhtar Hoca” of Folklore

Dr. Öğr. Üyesi Pınar KASAPÖĞLU AKYOL*

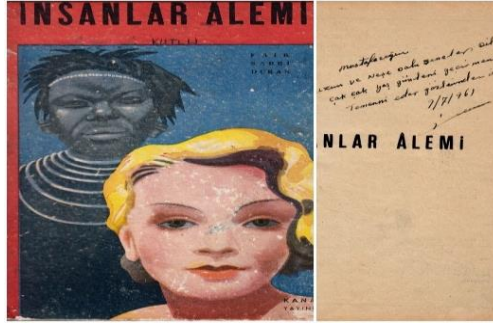

PKA: Halkbilim disiplinine yıllarını vermiş ve bugün bu alanda duayen olmuş bir hoca olarak, bu yolculuğa başladığınız noktayı sormak isterim size: Neden halkbilimi?

MMK: Bir yolculuğun hikâyesini soruyorsunuz bana. Haklısınız. Hizmette kırk beş yılı, meslekte kırk yılı geride bırakınca bu uzun yolculuğun başladığı bir yer olmalı, değil mi? Ben biraz geriye gideceğim fazla romantize etmeden. Hatırladığım kadarıyla; ilkokul son sınıfta olduğum dönemde, doğum günü hediyesi olarak (9/7/1961) bir aile büyüğümün bana hediye ettiği bir kitap var. Faik Sabri Duran’ın “İnsanlar Alemi”, bilenler bilir... Aslında bu kitabın içeriği dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan insanlar, toplumlar, kültürler. İçeriğinde dinden büyüye, mitolojilerden inançlara kadar derlenmiş çoğu popüler bilgiler; örneğin, ‘egzotik gelenekler’, ‘sihirbazlar-büyücüler’, ‘ayınlar, gülünç itikatlar’ ‘ölüler için yapılan şenlikler’ başlıklı bölüm adları yer alıyordu. Ben bu kitaptan çok etkilendiğimi ve defalarca döne döne okuduğumu hatırlıyorum, kitaplığımda hala durur. Böyle bir soruya muhatap olunca gerçekten benim hikâyemin başladığı yer burası diye düşünürüm. Çünkü bir gün ki o gün 1969-1970 ders yılında kendimi Antropoloji Bölümü öğrencisi olarak bulduğum gündür. O gün ilk aklıma gelen o kitap olmuştu. O kitapta okuduklarım bugün burada bana anlatılıyor diye düşünmüştüm, her ne kadar, o kitap bol fotoğraflı, içinde derme çatma bilgilerin olduğu popüler bir kitap olsa da... Antropoloji Bölümü’ne gelmem bir tesadüftür aslında. Tiyatro sevdasıyla yola çıkıp kendimi Antropoloji’de bulmuştum. Her fırsatta rahmetle yâd ettiğim Sedat Veyis Örneç Hoca’nın Din Etnolojisi dersinde neredeyse bağıracaktım: “Ben bu bölümün öğrencisi olmalıyım! Ben bu hocanın öğrencisi olmalıyım!” diye. Dolayısıyla benim halkbilimle, antropolojiyle, etnolojiyle kurduğum ilk ilişki bu kitapla başlar. Bu kitabın ete kemiğe büründüğü gün de Antropoloji Bölümü öğrencisi olduğum gündür. Birbirinden kopuk, aradan uzun yıllar

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Halkbilim Bölümü, Ankara/Türkiye, pkasapoglu@ankara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0106-368X.

geçmiş bu iki olay benim yolcuğumun başlangıç hikâyesidir. Bunu hep böyle tanımladım bu yaşıma kadar. Çok sevmiştim o konuları, çok ilgilenmiştim. Kendimi böyle bir ortamda bulunca da, “Tamam, zaten ben başka bir iş yapamazmışım ki... Ya da bunlardan başka bir şey okuyamazmışım ki...” duygusuyla antropoloji öğrencisi oldum.

Faik Sabri Duran, “İnsanlar Alemi” kitap kapağı ve doğum günü mesajı

“Neden halkbilimi?” dediniz. Benim hikâyem Dil Tarih’te başlıyor ama aynı zamanda halkbiliminin de hikâyesi Dil Tarih’te başlıyor. Hepinizin bildiği gibi Pertev Naili Boratav sonrası kesintiye uğramış ve uzun sürmüş bir sessizliğin ardından Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Antropoloji Bölümü Etnoloji Kürsüsü’nde, -bugünkü gençlerin onu Kültürel Antropoloji olarak algılamasını isterim ki öyledir-, halkbilim içerikli derslerin ders programlarında yer almaya başladığı yıllar, benim lisans öğrenciliğim dönemine rastlar. Başta saygıyla ve rahmetle andığım Orhan Acıpayamlı, daha sonra Sedat Veyis Örnek hocalar bugün bile hala Halkbilimi ya da Türk Halk Bilimi Bölümlerinde ders olarak okutulan kimi konularını içeren derslerini vermeye başlamışlardı. O güne kadar din, sanat, mitoloji gibi etnolojinin genel konu başlıkları yerini yavaş yavaş bu coğrafyanın, Türk halk biliminin ana yapıtları, halk töresi, geçiş dönemleri, halk inançları, mesken, yağmur duası, nazar gibi konulara bırakmaktaydı. Daha sonra bizleri de şekillendiren, biçimlendiren bu etnoloji geleneği/ekolü içinden evrilmiş bir halkbilimciliğin içinde bulmuştuk kendimizi. Bu dönüşüm ya da yeni yaklaşımlardan etkileniyorduk bir öğrenci olarak, elbette bunda Sedat Veyis Örnek Hoca’nın çok büyük etkisi vardı. O günden beri kendimi bir etnolog-halkbilimci olarak tanımlamaya başladım. Neden sorunuza karşılık olarak da şunu eklemeliyim; bu alana duyduğum sevgi, istek, arzu... Ayrıca, kendimi çok iyi hissettiğim bir yerde olma, bulunma duygusunu da belirtmeliyim.

PKA: Antropoloji eğitiminiz sonrasında mesleki hayatınız hangi süreçleri izledi? Bildiğiniz kadarıyla, İstanbul deneyiminiz var, Ankara deneyiminiz var ve daha sonra akademiye girişiniz var. Bu süreci nasıl tanımlıyorsunuz?

MMK: 1973-74 ders yılında Antropoloji Bölümü’nden mezun olduktan sonra, sizin de belirttiğiniz gibi İstanbul ve Ankara’da üniversite öncesi bir çalışma hayatım oldu. İyi bir öğrenciliğim olmuştu. Bu hocalarım tarafından bana hissettiriliyordu ama asistan olarak kalma hayalim gerçekleşmedi. O dönemde bu işler pek de kolay olmuyordu. Mezun olduktan çok kısa bir süre sonra biraz da tesadüflerle İstanbul’da o zamanki adıyla, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı Körler Rehabilitasyon Merkezi’nde çalışırken buldum kendimi. Görmezlerin özel eğitim alanında “bağımsız hareket” hocası olarak yetişen üç beş kişiden birisiyim. Danimarkalı bir uzman tarafından günde sekiz saat gözlerimize maske takarak eğitildik. İki yıl sürdü. O günlere dair geriye dönüp baktığımda kurabileceğim tek bir cümle var: Duygusal yanı çok ağır olan, hep kendimden verdiğim yıllar

olarak hatırlıyorum. Bunun hemen ardından askerlik görevimi tamamladım. Askerde çektiğim fotoğraflara bakılınca beş yıl sürmüş gibi görünse de, ilk kısa dönem askerliklerinden (1975) birisidir. Er mi, subay mı, ne olduğumuzu anlayamadan yedek subay okulundan mezuniyetle kısa dönemde askerliği bitirdim.

Askerlikten sonra 1976-1978 yılları arasında yine Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan Ankara Hıfzıssıhha Okulu'nda, bugünkü adıyla Halk Sağlığı Okulu'nda, Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (UNDP) ve Sağlık Bakanlığı'nın ortaklaşa yürüttüğü "Sağlık Alanında İnsan Gücü Geliştirme Projesi"nde antropolog unvanı ile çalıştım. Çok acemiydim, çok ürkütücüydü benim için... Aldığım antropoloji eğitiminin benden beklentileri ne kadar karşılayacağı konusunda kaygılarım vardı. Ben bu yılları yeniden öğrenciliğimin başladığı yıllar olarak tanımlarım. Alan araştırmaları konusunda giderek çok şey öğrendiğim ve deneyim kazandığım yıllar... İçlerinde sosyologların, psikologların, halk sağlığı uzmanlarının, yüksek hemşirelerin olduğu; danışmanlığımızı saygıyla andığım Bozkurt Güvenç, Nusret Fişek gibi çok değerli hocaların yaptığı, çoğunun şu an akademide akademisyen olduğu çok değerli bir ekiple çalıştım.

Bu yıllar kendi araştırmacı kişiliğimi, yeniden akademisyen olabilme hevesimin canlandığını gördüğüm ve bu konuda çalışma arkadaşlarım tarafından teşvik edildiğim yıllar oldu. Bu konuda arayışlar içindeyken; evimin posta kutusunda bulduğum Sedat Veyis Örnek tarafından postaya verilmiş bir zarf içinden çıkan, "Elazığ Fırat Üniversitesi'ne Halkbilim Asistanı Alınacak" yazan bir gazete ilanı kesiği ve "Gel, görüşelim." yazan bir not buldum. Fakülteden mezuniyetimden sonra beş yıl geçmişti. Yeni kurulmakta olan Fırat Üniversitesi'nde kurucu dekan ve bölüm başkanı olan hocam Orhan Acıpayamlı ve bu bölüme o yıllar derse gitmekte olan Sedat Veyis Örnek Hocamın tavsiyeleriyle açılan sınava müracaat ettim. Onları bir kez daha saygı ve rahmetle anıyorum. Yapılan sınavı kazanarak 1978 yılında Elazığ Fırat Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bilimleri Bölümü'ne "halkbilim asistanı" unvanıyla atandım. Yaklaşık 15 yıl Elazığ Fırat Üniversitesi'nde çalıştım ki doktoramı orada tamamladım. Uzun sürmüş bir doktora sürecim ve serüvenim vardır benim. 1978-79'da adı konmuş bir doktorayı 1985'te tamamlayabilirdim.

PKA: Sayın Hocam, tam burada akademideki, Fırat Üniversitesi'ndeki ilk yıllarınızı sormak istiyorum. Bugün o yılları düşündüğünüzde olumlu-olumsuz yanlarıyla bir değerlendirmesini yapmanız mümkün mü?

Kuruluş hâlinde olan bir fakülte ve bölümde olmanın elbette olumlu ve olumsuz yanları var. Her şeyden önce –bugün genç arkadaşlarımın anlamayacağı- YÖK öncesi bir üniversiteden bahsediyorum. Asistanlığımın ilk yılları, öncesi ve sonrasıyla bir "eşik" hâli. Uzun sürmüş bir doktora sürecimden bahsetmişim; eski yönetmeliklerle başlayan ve ilk kurulan sosyal bilimler enstitüsünde tamamlanan bir tez süreci... Öte yandan çok iyi tasarlanmış bir "Antropoloji Bilimleri Bölümü" ve yeni mezun vermeye başlamışken bölümün kapatılışı... Bölüm öğretim kadroları yeni kurulan Sosyoloji Bölümü'ne geçerken, ben Türk Dili Edebiyatı Bölümü'nde yer alan "Halkbilim Anabilim Dalı"nda olmayı halkbilimci kalabilmek adına tercih ettim. Bu benim için gerçekten bir kırılma anıdır. O gün bu gün bu kararımın hiç pişmanlık duymadım.

Öte yandan ayağımın tozuyla ilk günden itibaren derslere girmeye başladım Antropoloji Bölümü'nde. İlk verdiğim derslerden birisi yöntem üzerinedir. Alan araştırması yöntem ve teknikleri konusu üniversitede o günden itibaren yazarı bırakmamıştır. Yine aynı yıllar, akademik hayatımı etkileyecek olan uzmanlık alanlarımın belirlenmesine neden oldu diyebilirim. İlk kez, Doğu Anadolu'da göçebe bir topluluğun hayatına katılarak, etnografi temelli halkbilimsel bir araştırmayı doktora tezi olarak planladık ve uzun süren

bir araştırmaya orada başladım. Asistanlık yıllarımda ilk iki yılında danışmanım Sedat Veyis Örnek gözetiminde başlamıştım. Onunla planlamıştık, geniş çaplı bir göçer aşiret monografisi olarak düşünüyorduk tezimizi. Ama ne yazık ki hocamın iki yıl sonra, 1980’de vefatıyla onun yerine Orhan Acıpayamlı Hocamın danışmanlığında tezimi tamamladım. O yıllar, o dönem, o coğrafyada böyle bir konuyu çalışmak bazı güçlükleri beraberinde getiriyordu elbette. Ama benim için Türkiye’deki halkbilim çalışmaları içinde gerçekten ilk denilebilecek, yani katılarak gözlemlenmiş, uzun süreli, alanda kalarak gerçekleştirilmiş bir araştırma önemliydi. Ben bu konuya nasıl başladığımı hikâyelendirirken sıklıkla şöyle bir cümle kurardım: “Doğusu Kayseri’de biten genç bir araştırmacının bir gün kendisini Tunceli-Erzincan il sınır üzerindeki Munzir Dağı’nda bir kara çadırın içinde bulunca dünyası değişti.” Bu da tezimin hikâyesinin başladığı noktadır.

Doğu’da göçerler (Beritanlılar) alan çalışmasından (Bingöl,1986)

O günden sonra bu yaşam ve geçim biçimi ve buradan yola çıkarak Doğu’da tanıma çalıştığım göçerlik ya da Anadolu pastoralizmi giderek Toroslara, Türkmenlere, Yörüklere kadar uzandı. Bunun karşılığı olarak yıllarca kurguladığım ve anlattığım, “Anadolu Göçer Kültürü” adlı bir dersim oldu. Ben bu tez konusunu seçmeye çalışırken rahmetli Sedat Veyis Örnek Hocamın bir sözü hep kulağımdadır: “Gayret et, bu senin sermayen olacak.” Gerçekten öyle de oldu. Dolayısıyla Elazığ, kazanılmış dostluklarıyla, farklı, ilginç, güzel coğrafyasıyla bana çok şeyler kattığı kadar akademik hayatımda uzmanlık alanımın da belirleyicisi olmuştur. Hatta daha sonraki ilgi alanlarımda çeşitlenmesinde de etkisi büyüktür. O tarihlerdeki Elazığ koşullarının güçlüklerine rağmen ki o güçlüklerle kastettiğim o tarihlerde, o şartlarda, kütüphanelere, yayımlara ulaşmanın zorluklarıdır. Yeni kurulmakta olan bir taşra üniversitesinde -bugün köklü bir üniversiteye dönüştü elbette- akademik hayatın başlangıcı, zorlukları, olumlu- olumsuz yanlarıyla bir birikim veriyor insana. Bir taşra üniversitesinin de nasıl oluştuğunu görme imkânım oldu. Elazığ azımsanmayacak bir süre, 15 yıl hayatımda yer aldı. Daha sonra 1994’te bu kez kendimi 1969’da kapısından girdiğim fakültemde buldum. Amiyane tabirle “çöplüğüme” yeniden döndüm. Döndüğümde arkamda 15 yıllık Elazığ ve akademi tecrübesi vardı. Elazığ yıllarımda, Elazığ başta olmak üzere Tunceli, Erzincan, Malatya, Diyarbakır, Bingöl gibi il ve Kemalîye gibi ilçeleri insanıyla, doğasıyla ve kültürüyle tanıma ve anlama imkânım oldu. O coğrafyayı avucumun içi gibi bilirim. Bu bana Anadolu pastoralizmini, Anadolu göçebe, yarı-göçebe yaylacılığını tanıma fırsatı vermiştir aynı zamanda.

PKA: Ve Ankara...

MMK: Ankara'ya, kendi bölümüme yıllar sonra 1994'te geri döndüğümde, bölümde artık yeni projeler, yeni işler yapma imkânım söz konusuydu. Orada da rahmetle saygıyla andığım arkadaşım, ağabeyim, bölüm başkanım, değerli meslektaşım Gürbüz Erginer ile yeniden buluşuyorduk bir anlamda. Büyük ideallerimiz vardı fakat Dil Tarih'in bu açılmalar, kapanmalar, birleşmeler, dağılmalarla geçen halkbilim ve etnoloji serüveni, bizi bir dönem Etnoloji Anabilim Dalı'nda aynı fakültede, eş zamanlı olarak Nevzat Gözaydın Hocamızın başkanlığındaki Halkbilim Bölümü ile yan yana eğitim yapmak durumunda bıraktı. Sonunda 2002 yılında Etnoloji Anabilim Dalı ile Halkbilim Bölümü birleşerek bugünkü "Halkbilimi Bölümü" kurulmuş oldu. Bu tarihten itibaren aramıza katılan genç arkadaşlarımızla birlikte gelişerek büyüdük. Ankara yılları yeni dersler, yeni hayaller, yeni projelerle, beklenmeyen kayıplar, üzüntüler sevinçler, hayal kırıklıklarıyla yapabildiklerimiz ve yapamadıklarımızla son güne kadar geldiğimiz yıllar oldu.

PKA: İçinde yetiştirdiğiniz bu etnolojik geleneğin sizi ne şekilde etkilediğini, şekillendirdiğini düşünüyorsunuz?

MMK: Öncelikle DTCF'deki bu geleneğin etnoloji/antropoloji yaklaşımlarından ve yöntem anlayışından beslendiğini söylemek gerekir. 1960'lı yıllardan itibaren başta Nermin Erdentuğ olmak üzere, Acıpayamlı ve Örnek Hocaların izlediği yaklaşımlar, verdikleri dersler bu bölümden yetişenleri yakından etkilemiştir. Öğrenciliğim döneminde Etnoloji Kürsüsü'nde sürdürülen etnoloji-halkbilim ağırlıklı eğitim ve yaklaşımlar, 1980 yılında üniversitelerimizde ilk kez "Halkbilim" adı altında ve bağımsız programlarıyla Sedat Veyis Örnek tarafından "Halkbilim Kürsüsü"nin kurulmasıyla sonuçlanır. Bu bölümün 1982'de YÖK yasasıyla kapatılıp Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde Halkbilim Anabilim Dalı olarak konumlandığı görülür. Daha sonraki yıllarda bu kez Nevzat Gözaydın Hoca'nın çabalarıyla bağımsız "Halkbilimi Bölümü" kurulur. 2002 yılında Halkbilim Bölümü, Etnoloji Anabilim Dalı ile birleşerek yeniden kurulur. 80'li yılların ardından başta Hacettepe Üniversitesi'nde olmak üzere, daha sonra Gazi'de ve birçok üniversitemizde sözlü/edebi gelenekten beslenen "Türk Halk Bilimi" adı altında bölümler kurulmaya başlanır. Bu uzun süreçte DTCF Halkbilim Bölümü'nde hizmet etmiş çok değerli öğretim üyesi kadrolarıyla, geçmişte olduğu gibi aynı gelenekten beslendiğini ve elbette gelişerek, dönüşerek bu etnolojik folklor geleneğinin yeni yaklaşımlarla sürdürüldüğünü söyleyebilirim. Bu geleneğin halkbilim anlayışını belirleyen en önemli özelliği, halk edebiyatı dışında kalan kadroların, konuların çoğunlukla gündeme gelmiş olmasıdır. DTCF Halkbilim Bölümü'nde sözlü geleneğin eksikliğini hep hissetmişimdir. Sadece ülkemize özgü olmadığını bildiğimiz bu ekol farklılığının ülkemiz halkbilim çalışmalarını zenginleştirdiğine ve önemli katkılar sunduğuna inanmaktayım. Ne var ki, bir yandan sosyal bilimlerin, öte yandan bir kültür bilimi olarak tanımladığımız halkbiliminin değişen doğası içinde bu ekol farklılıklarının çok da anlamlı olmadığını da belirtmek isterim. Bu geleneğin izleri, etkileri ilgi ve uzmanlık alanlarıma, verdiğim lisans ve lisansüstü derslere, yönettiğim tezlere baktığımızda da görülür sanıyorum.

PKA: Etnografik alan çalışması, yöntem ve teknik denildiğinde akla ilk gelen çalışmalar sizin çalışmalarınız Hocam. Verdiğiniz derslerden de bunun böyle olduğunu görüyoruz. Bu konunun uzmanı olarak alan çalışması, alan deneyimi size ne ifade ediyor?

MMK: Alan ya da alan çalışması kavramının günümüzde halkbiliminin değişen alan kavramı karşısında değeri ve önemi her geçen gün artıyor. Giderek halkbilimin "derleme" adı altında, kaynak kişiler aracılığıyla metinlerin derlenmesine dayalı yöntem an-

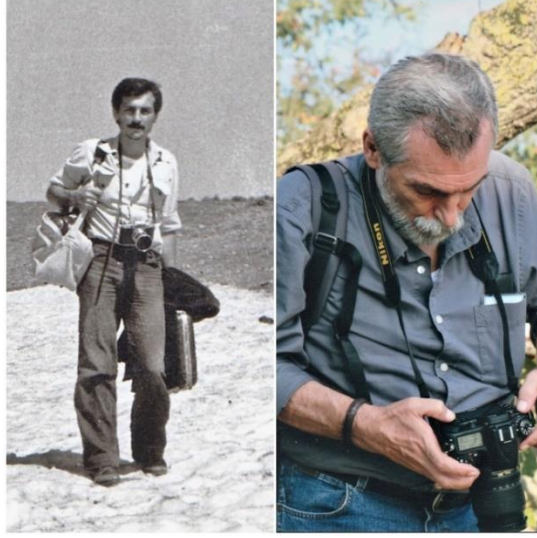
layışının hızla değiştiğini, yerini genişleyerek ve verilerin kaydı kadar anlama ve açıklama çabasına yönelik alan çalışmasına bıraktığını söyleyebilirim. Erken antropoloji araştırmalarından bu yana bu yöntemin adı: “etnografi”. Bugün nitel araştırmalar içinde de rağbet gören bir yöntem, her ne kadar zaman zaman içi boşaltılsa da... Etnografi, halkbilimin bir disiplin olarak doğuş bulduğu yıllarda, Kıta Avrupası'nın kendi köylüsüne yönelirken kullandığı bir yöntem aslında... Etnografi yöntemi üzerine yeni yaklaşımların, değişen etnografi anlayışlarının ve tartışmaların da söz konusu olduğunu da belirtmeliyim.

Benim alan deneyimim lisans öğrenciliğim döneminde yaptığım seminer ödevleriyle başladı. Mezuniyet tezim ve doktora çalışmamda, Şavaklı göçerlerle yaptığım araştırmada bu yöntemi -klasik etnografi anlayışıyla raporlaştırılmış olsa da- kullandım. Daha sonra yer aldığım projelerde ve alan çalışmalarında deneyimlediğim bir yöntem oldu. Alan araştırmasını halkbilimcilerin “erginleme evresi” olarak nitelerim. Uzun yıllar verdiğim “Alan Araştırması Yöntem ve Teknikleri”, “Halkbilimi Metodolojisi” derslerimde öğrencilerimle paylaştığım deneyimlerimin yanında bu yöntem üzerine enine boyuna bolca tartışıyoruz.

PKA: Fotoğrafın hayatınızda çok önemli bir yeri olduğunu biliyorum. Bu ilginizin başlangıcı, yıllar içindeki gelişimi ve Türkiye'de halkbilim alanında bize kazandırdığınız en önemli kavramlardan biri olan "etnofotografi"ye gelene kadar ve sonrasındaki süreci anlatır mısınız?

MMK: Fotoğrafa olan ilgim, hep böyle derler ya; küçük yaşlarda başladı. İlk oyuncaklarımın arasında dedemden kalmış bozuk bir fotoğraf makinasını hatırlıyorum. Sonrasında sünnetimde ağlamadım diye hediye olarak alınmış bir fotoğraf makinesini de hatırlıyorum. Demek ki makineyle, fotoğrafla böyle bir yakınlığım var. Bu yakınlık öznelde böyle duruyor gibi olsa da, insanlığın fotoğrafla çok büyük bir yakınlığı var. Fotoğraf üzerine yazılanlar çizilenler, hani tırnak içinde, fotoğrafın felsefesini yapanlar Sanayi Devrimi sonrası fotoğrafın keşfini, insanlığın yazıdan sonra ikinci büyük devrimi olarak tanımlarlar. Fotoğraftan önce ve fotoğraftan sonra... İşte, fotoğraf bir kırılma anıdır ve bize yazıdan sonra görüntü imgesini, görsel düşünmeyi, görsel algılama ve ifade gücünü kazandırmıştır. Fotoğraftan sonraki eklemelenen yeni gelişmelerle görsel kültürün çağı başlamıştır artık. Dolayısıyla, fotoğrafın önemini keşfettiğim günlerden beri, sizin de söylediğiniz gibi, fotoğrafla yakından bir ilişkim var. Fotoğrafın 70'li yıllardan itibaren mesleki anlamda önemini, değerini kavradım diyebilirim. Bunun da arkasında yine çok etkilediğim hocam Sedat Veyis Örnek'i işaret edeceğim. Meslektaşlarım bileceklerdir; mevcut başvuru kitaplarımızdan biri olarak değerlendirdiğimiz Veyis Hoca'nın “Türk Halkbilimi” kitabı belki de ilk kez, bir halkbilim giriş kitabında bu kadar çok fotoğrafın bölümler halinde yer aldığı ilk eserdir. Bunun mutlaka bir sebebi olmalı. Bunun sadece bir cicili-bicili bir alana işaret etmek amacıyla olmadığını biliyorum. Halkbilim araştırmalarında fotoğrafın, görsel belgelemenin önemini o yıllarda kavradığımı söyleyebilirim. Fotoğrafla ilişkim sonraki yıllarda gelişerek devam etti. “Görsel kültürün dilini çözmede fotoğrafı, halkbilimcinin dünyasına bugüne kadar bilinen uygulamaların ötesinde nasıl dâhil edebilirim?” sorusunun peşine düştüm. Yaygın ve bilinen haliyle fotoğraf iyi bir görsel belgedir. Ben buraya kadar olanı elbette değerli ve önemli bulmakla beraber, fotoğraflarla belgelemekten, anlamaya ve anlatmaya geçmenin yollarının olabileceğine inandım. Sonuçta, fotoğrafın etnografik ve halkbilimsel araştırmaların değişik süreçlerinde araştırmayı derinleştirme ve genişletme aracı olarak gördüğüm, tartıştığım “etnofotografi” yaklaşımını savundum. Etnofotografik yaklaşımı kısaca, fotoğrafı belgelemenin bir aracı olmanın ötesinde araştırmanın merkezine alan, halkbilimsel bakışla fotoğrafın

bakışını üst üste koyan, okuma, anlama ve yorumlama çabası olarak tanımlayabilirim. Bu yaklaşımın günümüz halkbilim çalışmalarına, bu çağın ve kültürün dilini çözmek adına önemli katkılar sağlayacağına inanıyorum.

Dünden bugüne fotoğraf makinesi elinde (Tunceli 1979- Samsun 2018)

PKA: Tüm bu uzmanlık alanlarınızın yanı sıra son yıllarda üzerinde yoğunlaştığınız bir diğer konunun da “somut olmayan kültürel miras” olduğunu görüyoruz. Diğer uzmanlık alanlarınızla da birleştirerek somut olmayan kültürel miras kavramı ile ilgili bizlere neler söylersiniz?

MMK: Epey süre geçti gerçi ama somut olmayan kültürel miras kavramı, halkbilimcilerin dünyasına yakın dönemde giren kavramlardan birisi. UNESCO’nun uluslararası kültür sözleşmelerinden biri olan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”yle tanıştık bu kavramla. Çok tartışıldı, üzerine çok konuşuldu. Ben bu kavramı, bu kavramdan yola çıkan sözleşmeyi, somut olmayan kültürel miras olarak tanımlanan alanların korunması, aktarılması, yaşatılması süreçlerini, çabalarını bir halkbilimci olarak ilk günden itibaren çok değerli buldum. Bu sözleşmeyle gündeme gelen çalışmaların arka planında yer alan entelektüel birikimin başta halkbilim olmak üzere kültürel antropoloji, sosyoloji gibi disiplinlerden oluşması ve disiplinlerarası çalışmalara imkân vermesi açısından son derece önemlidir. Öte yandan bu süreci, halkbilimcilerin akademinin koridorlarında, dersliklerde tartıştıkları kuramsal tartışmalarının dışında, hayata değen, dokunanlarıyla yeni bir perspektif olarak değerlendirdim. Bu hem biz halkbilimcilerin hem de halkbilim eğitimi öğretimi gören öğrencilerimizin, mesleki geleceklerine yepyeni bir bakışı, yepyeni bir alanı sunması bakımından da çok değerliydi.

Ayrıca, UNESCO’nun SOKÜM Sözleşmesi ile birlikte kurulan, Prof. Dr. Öcal Oğuz’un davetiyle dâhil olduğum SOKÜM İhtisas Komitesi’nin ilk kurulduğu günden beri (2006) belki de en eski üyelerinden birisiyim. Değerli meslektaşım, dostum Öcal Oğuz başkanlığındaki bu komitede çalışmaktan her zaman onur duydum ve keyif aldım. Elbette bu onurun yanı sıra, biraz önce belirttiğim gibi, halkbilimin bir anlamda uygulama alanı gibi görünen çalışmalarına ilgimi, birikimimi, uzmanlığımı katarak paylaşmaya ve yararlı olmaya çalışıyorum.

Öcal Oğuz ile birlikte (Ankara 2018)

Bu arada, aslında çok hoş bir tesadüftür, bugün Millî Folklor Dergisi adına yaptığınızı öğrendiğim bu röportajda da belirtmeden asla geçmek istemem. Çok değerli dostum, meslektaşım “Öcal Hoca” ile tanışmamız çok daha önceki dönemlere, 2003-2004 yıllarına dayanır. Yine de çok geç kalınmış bir tanışma olarak nitelerim. Kendisiyle Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu’nda Halk Kültürü Dersi Öğretim Programları Kılavuz Kitapları hazırlama sürecinde kurulan komisyonda tanıştık ve yaklaşık 15 yılı aşkın bir süredir birlikte çalışmaktayız. SOKÜM çalışmalarına ek olarak, aynı şekilde Millî Folklor Dergisi’nin hangi koşullarda, ne tür fedakârlıklarla Öcal Oğuz’un yönetiminde çıkarıldığını, alanımızın uzun soluklu dergilerinden birine dönüştüğünü, uluslararası indeksler tarafından taranan çok nitelikli bir seviyeye geldiğini izleyen, tanık olan biriyim. Bu sebeple dergideki danışma kurulu, yayın kurulu ve hakemlik görevlerimi de keyifle yerine getirdiğimi, yaklaşık 15 yıla yakın bir süredir Millî Folklor ailesinin de bir üyesi olmaktan onur duyduğumu da bir kez daha belirtmek isterim.

PKA: Yeni yetişen halkbilimcilere, öğrencilerinize, bizlere "başarılı bir halkbilimci olmak için" neler tavsiye edersiniz?

MMK: Öncelikle çok değerli öğrencilerim oldu bu uzun süreçte. Lisans eğitimleri sürecinde olduğu kadar, lisans sonrası kariyer dönemlerinde, gerek bölüm kadrolarında gerek dışarıdan yüksek lisans ve doktora tezlerini yönettiğim öğrencilerimin çoğu bugün bölümümüzde ve farklı üniversitelerde başarılı öğretim üyesi olarak görev yapıyorlar. Hepsiyi gurur duyarım. Tavsiyeler, hatta nasihat vermek kolaydır. Hele arkanızda böyle 45 yıl falan bırakınca nasihat etme hakkınız da doğar, öyle düşünüyorum. Bütün samimiyetle şunları söyleyebilirim. Bu alan biraz sevgi alanı, belki akademik bir disiplin hakkında bunları söylemek çok uygun olmayabilir ama... Ülkeyi sevmek, yurdu sevmek, insanımızı sevmek, coğrafyamızı sevmek, memleketi sevmek halkbilimle başlar ya da halkbilim bu sevgiyle başlar. Benden önceki hocalarımdan devraldığım bu sevgiyi benden sonrakilere de aktarmak isterim. Öğrencilerimize özellikle 4 yıllık eğitimleri boyunca anlattıklarımız, anlatmak istediklerimiz anlatılması gerekenlerin çok azı. Gönül ister ki, daha çok şeyi paylaşabilelim onlarla. İlk derslerinde onlara söylediğim bir söz vardır: “Nerede ve ne olacaksınız, lütfen en iyisi olmaya çalışın. Üniversiteye giriş, bu bölümü seçme, tesadüfler, puanlar vs. hepsi bir yana, buradasınız ve buranın en iyisi olmaya ça-

lışın.” Bir sosyal bilimci için bunun çok karmaşık yolları yok. Okumak, becerebiliyorsanız yazmak, sonra yine okumak, yine yazmak. Hatta yine okumak, yine yazmak... Başka bir imkânımız yok bizim. İşte bunun sonucunda insanımıza, toplumumuza, ülkemize bakışımız çok farklı olacak, değerlendirmelerimiz çok farklı olacak. Biz sosyal bilimciyiz. Hatta halkbilimciler sosyal bilimci olmakla kalmıyorlar, bizler aynı zamanda beşeri bilimciyiz. Dolayısıyla, sosyal bilimlerin değişen doğası içinde halkbilimin de evrildiğini, değiştiğini, dönüştüğünü asla “ıskalamadan” ve disiplinler arası çoklu bilgi ortamlarında halkbilimin değerinin her geçen gün arttığını da gözleyerek bunun hakkını vermelerini isterim. Bunun tek bir yolu var, okumak, yazmak, çalışmak, çalışmak, çalışmak... Başka bir tavsiyem yok. Ben hala okumaya ve öğrenmeye devam ediyorum.

PKA: "Hocanın emeklisi olmaz", cümlesini sizden birçok kereler duymuş bir öğrenciniz olarak, büyük bir umutla, geleceğe dair planlarınızı öğrenmek istiyorum Hocam...

MMK: "Hocanın emeklisi olmaz" sözü benim de kendi hocalarımdan öğrendiğim bir söz. Akademide bırak hocalığı öğrencilik bitmiyor. Ömür biter öğrencilik bitmez. Hayat sizin planladığınız şekilde gitmiyor. Ben balık tutmayı planlıyordum, şimdi ders anlatıyorum Zoom'dan... Beni bana bıraksalardı şimdi bir irmağın kenarında balık tutuyor olacaktım ama bak burada röportaj yapıyorum. Demek ki hayat kesintisiz devam etmekte. Çok derin, çok uzun planlarım yok. Uzun bir yolu arkada bırakarak geliyoruz. Çok değerli, önemli, saygı duyduğum hocalarım oldu, her birini burada tek tek sayamayacağım kadar... Her birinden çok şey öğrendim. Öğrendiklerimi, bildiklerimi, okuduklarımı aktarmaya çalıştım hiçbir komplekse kapılmadan. Öğrencilerimle gördüğüm bildiğim kadarıyla iyi ilişkilerim oldu, çok fazla sorun da yaşamadım. Akademideki son yıllarımda kimi yol kazalarım, kimi iş kazalarım elbette oldu. Onları da artık anlayışla karşılıyorum, çünkü hayat bunları da yaşıyor insana. Odam, kapım, kütüphanem bütün öğrencilerime her dönemde açık oldu, hala açık... Nefesimizin yettiği yere kadar, bilebildiğimiz kadar, yetebildiğimiz kadar bu alana hizmet etmeye devam edeceğiz elbette... Bundan sonrası artık sağlık dilekleri, özellikle tüm Milli Folklor ailesine...

PKA: Öncelikle, uzun yıllar asistanınız olma şansını da elde etmiş bir öğrenciniz olarak kendi adıma, bana ayırdığınız zaman ve verdiğiniz tüm emekleriniz için müteşekkir olduğumu dile getirmek isterim. Daha sonra da, tüm bu bilgileri okuyarak bilgi sahibi olacak tüm öğrencileriniz ve meslektaşlarınız adına da teşekkürü bir borç bilirim. İyi ki varsınız Hocam, sağ olun...

MMK: Ben teşekkür ederim, sizler de sağ olun.

A.Ü. DTCF Halkbilimi Bölümü (1994-2019)